

Handledning under verksamhetsförlagd utbildning

Vägledning och inspiration för handledare och studenter

Innehåll

- 4-5 **Inledning**
 - Problembaserat lärande
 - Interprofessionellt lärande
- 6-10 **Handledning**
 - Roller och ansvar
 - Inför VFU
 - Introduktion
 - Under VFU: För- och efterhandledning
 - Reflekterande frågor och återkoppling
 - Peer Learning
 - Avslutning av VFU-perioden
- 11 **Organisation och samverkan**
- 11 **Referenser**

Inledning

Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) utgör en omfattande och viktig del av utbildningarna vid Medicinska fakulteten vid Linköpings universitet (LiU). Syftet med handledning under VFU är att studenten ska utveckla sin professionella yrkeskompetens. Avsikten med den här broschyren är att erbjuda vägledning och inspiration för både handledare och student.

Problembaserat lärande

Problembaserat lärande (PBL) är den pedagogiska modell som tillämpas inom samtliga utbildningar vid Medicinska fakulteten, LiU, såväl inom teori som praktik. Utbildningen ska vara studentcentrerad d.v.s. utgå från studentens lärandebehov och utformas så att studenten stimuleras att ta ansvar för sitt eget lärande.

Basgruppsarbetet är en central arbetsform inom PBL. Studenterna arbetar i grupper om 7-9 personer och utforskar sin egen förståelse av ett verklighetsanknutet problem eller situation med stöd av en handledare. Gruppens kunskaper och erfarenheter används för att gemensamt formulera frågor och identifiera lärandebehov. Studenterna inhämtar därefter information och möts åter i basgruppen för att diskutera och tillämpa sina nya kunskaper.

De problemlösningsmodeller som används i basgruppsarbetet överensstämmer väl med grundstegen i olika problemlösningsprocesser som används i klinisk verksamhet.

Studenter som arbetar problembaserat utvecklar sin professionella kompetens genom ett självständigt, undersökande och kritiskt förhållningssätt och tränar samtidigt sin förmåga att arbeta i team. Arbetsformerna ger studenterna möjlighet att både förstå och hantera situationer de kommer att möta i sin framtida yrkesroll liksom att utveckla sitt eget lärande. Problembearbetning, reflektion och eget ansvar är centrala begrepp för studenterna vid Medicinska fakulteten som på så vis förbereds för ett livslångt lärande.

Referens och rekommenderad fördjupning

www.liu.se/medfak/pblresurser

Exempel på hur problemlösningsmodellen kan appliceras på VFU

Scenario: En 50 årig kvinna med svårigheter att tala och att använda sin högra arm/hand läggs in på en neurologavdelning.

Fria associationer: Vad kan ha orsakat problemen? Stroke? Tumör? Infektion? Hur klarar patienten sina dagliga aktiviteter? Hur mycket kan kvinnan kommunicera? Vilka undersökningar behöver göras?

Systematisera: Vilka av mina associationer är relevanta?

Vad kan jag redan och vad behöver jag läsa på om?

Definiera problemställningar och formulera lärandemål: Läs om olika sjukdomar som kan ge dessa problem. Läs patientens journal. Fundera över vilka bedömningar som behöver göras.

Diskutera och värdera den inhämtade kunskapen:

Berätta till exempel för handledaren att du ska träffa en patient med talsvårighet och svårigheter att använda sin högra arm/hand. Du har läst på och kommit fram till att det är viktigt att fråga om andra symtom och planerar att undersöka/bedöma patienten ytterligare. Har handledaren något att tillägga?

Tillämpa: Du träffar patienten och gör en bedömning av de aktuella problemen. Du drar nytta av den kunskap du inhämtat genom att läsa på.

När du är klar med undersökningen/bedömningen går du till handledare och sammanfattar vad du kommit fram till. Du ger förslag på fortsatta åtgärder och eventuell vidare utredning. Handledaren träffar patienten tillsammans med dig och kompletterar eventuellt med frågor som ej besvarats och undersöker sådant som du är osäker på.

Hur förstår vi scenariot nu?

Vad var centralt att förstå i scenariot? Hur hänger scenariot ihop med lärandemålen för kursen? Finns ytterligare lärandebehov? Utvärdera bearbetningen och samarbetet

Vad har vi lärt oss?

Diskutera hur den inhämtade kunskapen besvarar era gemensamma frågor. Värdera källor och argument Belys problematiken i scenariot

Vad kan vi så här långt?

Sortera och problematisera idéer och uppslag. Välj ut relevanta områden att studera närmare

Vad behöver vi ta reda på?

Formulera lärandebehov i form av gemensamma och individuella frågor som ska besvaras och diskuteras vid nästa möte

Fig 1. Livbojen

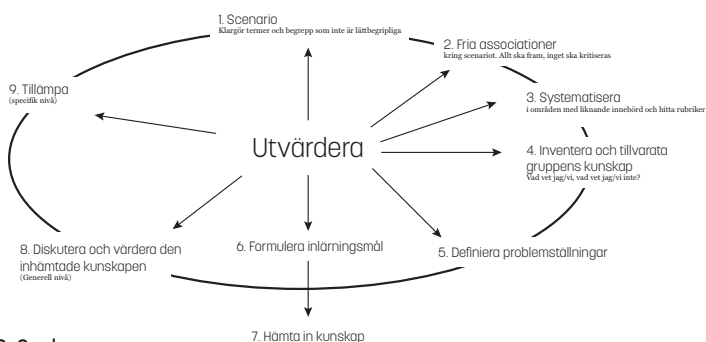

Fig 2. Ovalen

Interprofessionellt lärande

Interprofessionellt lärande (IPL) innebär att studenter från flera professioner lär med, om och av varandra. Denna arbetsform stimulerar och stödjer studentens utveckling av professionell kompetens, samt förbereder studenten för interprofessionellt lagarbete och samverkan i den kommande yrkesutövningen.

Vid Medicinska fakulteten ges studenterna möjlighet att utveckla sin interprofessionella kompetens genom återkommande utbildningsmoment där studenter från flera utbildningar möts och arbetar tillsammans. De interprofessionella momenten startar redan under första året och följs under senare terminer upp med ytterligare moment. De flesta program har en gemensam praktikperiod på en klinisk undervisningsavdelning som drivs av studenterna under handledning.

När studenter från olika utbildningsprogram är på en VFU-plats samtidigt finns ytterligare möjligheter för interprofessionell samverkan genom att handledarna arrangerar t.ex. seminarier där studenterna tillsammans diskuterar patientfall utifrån ett interprofessionellt perspektiv eller där studenterna arbetar i team runt en patient. Syftet är att öka förståelsen för varandras arbetsuppgifter och olika kompetensområden.

Referens och rekommenderad fördjupning:

www.liu.se/medfak/ip1

Handledning

Syftet med handledning under VFU är att stärka studentens förutsättningar till framtida yrkesutövning och anställningsbarhet. Handledning kan definieras som de pedagogiska processer som bygger på en gemensam (mellan handledare och student) bearbetning av studentens erfarenheter i syfte att uppnå kompetensutveckling. Handledarens roll är att fungera som ett temporärt stöd för att accelerera processen att utveckla en professionell yrkesroll avseende kunskap, färdighet och förhållningssätt. För att studentens erfarenhet ska utvecklas till kompetens är det centralt att studenten stimuleras till reflektion och därefter får resonera, motivera och förklara sina ställningstaganden och handlingar och får återkoppling.

Handledarens roll är även att säkra kvalitén och skapa trygghet för såväl student som patient och närstående i undervisningssituationer. Yrkeserfarenhet och genomgången handledarutbildning ger handledaren förutsättningar till reflektion över eget agerande vilket är en nödvändighet för ett professionellt bemötande och samspel med en student.

Handledning kräver ömsesidiga insatser, för att leda till goda resultat där krav och förväntningar initialt behöver diskuteras. Handledaren ska engagera sig genom att avsätta tid, lyssna, ge feedback och använda sin kompetens för att underlätta studentens utveckling. Studenten ska engagera sig genom att ta upp svårigheter i arbetet, ställa frågor, följa råd, acceptera handledningsaktiviteter som handledaren föreslår och ta emot feedback.

Referens och rekommenderad fördjupning

Skarman 2011, Tveiten 2014

Under VFU är syftet enligt Skarman (2011) att studenter ska utveckla och träna sin yrkeskompetens avseende:

Kunskap

omsätta teori till praktik, förstå helhet/delar, sammanhang, samband orsak/verkan

Färdighet

kunna göra, utföra praktiska moment, kunna korrigera sitt beteende beroende på utfall

Förhållningssätt

bli medveten om egna attityder till och utveckla sin inställning till:

- arbetsuppgifter
- arbetskamrater
- patienter och närstående

Roller och ansvar

Handledning kan ges under enstaka arbetspass eller under längre VFU-perioder. **Handledare** är den som handleder studenten.

Inom vissa organisationer finns **huvudhandledare** eller **VFU-samordnare/ansvarig** som har ett övergripande ansvar för samverkan med uppdragsgivare och uppdragstagare, studentplaceringar, studentmottagande, samt kvalitetsuppföljning av VFU.

För att bedömningen av en students prestationer ska vara rättssäker skall bedömningskriterierna för VFU vara tydliga och handledaren införstådd med dessa. Handledaren ska tidigt ge signaler till student, huvudhandledare/VFU-ansvarig och examinator vid problem som medför att studenten riskerar att inte uppnå lärandemålen (Sandberg 2014).

Beslut om godkänd/underkänd VFU fattas av examinator på basis av det underlag som lämnas av handledare. Vid underkänt på verksamhetsförlagd utbildning får studenten göra detta moment ytterligare en gång.

Inför VFU

Att som student bli bemött av en intresserad, vänlig och hjälpsam handledare upplevs respektfullt och skapar förutsättningar för dialog och en trygg lärandemiljö (Ramani & Leinster 2008). För att möjliggöra handledning är det bådadas ansvar att vara insatta i kursens lärandemål och de färdigheter som ska uppnås (Tveiten 2014).

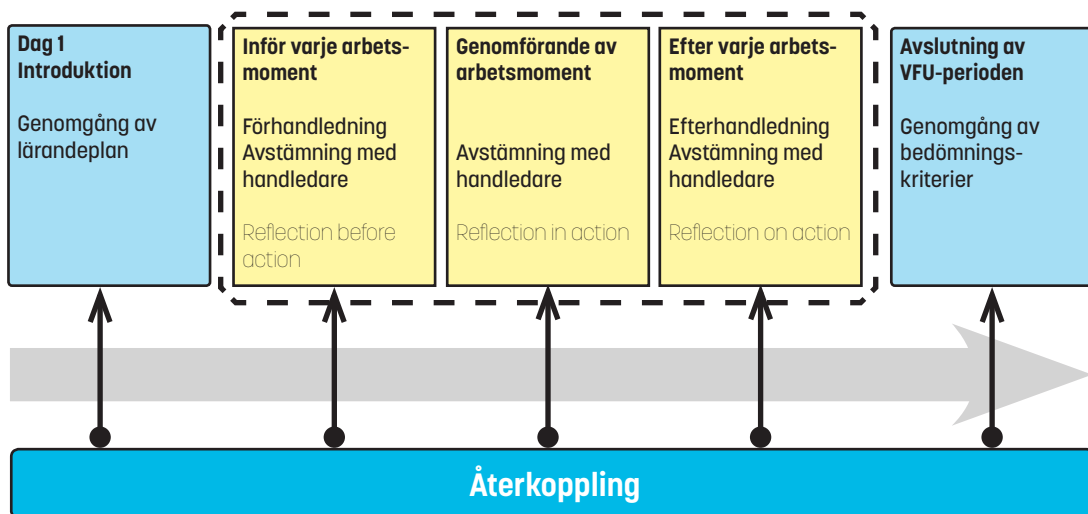
Inför VFU ska studenten skriva en lärandeplan. Syftet är att formulera egna lärandemål för perioden utifrån kursens lärandemål och tidigare egna erfarenheter.

Introduktion

Under första dagen av en VFU-period ska tid finnas avsatt för introduktionsmöte mellan handledare och student. Mötet är till för att skapa tillit och en god lärandemiljö genom att:

- resonera kring ömsesidiga förväntningar och studentens farhågor
- gå igenom studentens lärandeplan
- gå igenom bedömningsunderlaget
- informera om vilka möjligheter det finns att träna planerade färdigheter
- komma överens om när avstämningar ska ske under VFU-perioden

Handledningsprocessen under VFU

Under VFU: För- och efterhandledning

Inför varje enskilt moment under VFU är det av betydelse att handledare och student har en kort avstämning. Studenten stimuleras att reflektera över sina teoretiska kunskaper och tidigare erfarenheter så att handledaren får en uppfattning om studentens kunskapsnivå. Därefter beslutas vem som ska göra vad i situationen. Studenten får tänka efter och beskriva hur hen planerar att gå tillväga i situationen (reflection before action) (Schön 1990, Biguet et al 2015).

Under pågående arbete får studenten reflektera över vad hen gör för att på så sätt kunna ändra strategi i situationen (reflection in action).

Efter genomförandet (reflection on action):

- Får studenten reflektera över vad hen gjort bra avseende kunskap/färdigheter/handlingar gentemot lärandemålen.
- Handledaren förstärker och preciserar så konkret som möjligt bra handlingar/beteenden. Studenten reflekterar över vad hen gjort mindre bra och får återkoppling från handledaren.
- Handledaren ber studenten komma med förslag till förändring av det som var mindre bra och när det ska genomföras.

Reflekterande frågor och återkoppling

En lämplig metod för reflektion är att låta studenten förklara och vidareutveckla sitt resonemang genom att använda öppna frågor som "Hur?" "Vad?" eller "Kan du berätta lite mer?" och undvika frågor som bara kan besvaras med ett "ja" eller "nej". Handledaren kan även vara tyst en stund för att ge tid till eftertanke både för student och sig själv för att därefter ställa en öppen fråga.

Handledaren är en viktig reflektionspart för studenten, men även patienter och andra studenter är värdefulla tillgångar som kan tillfrågas för att ge återkoppling.

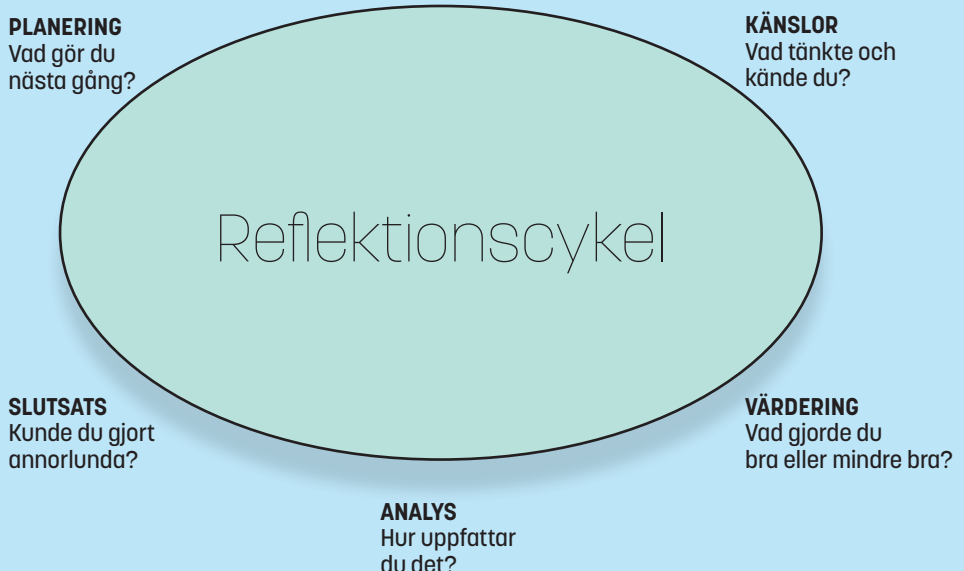
En förutsättning för att studenten ska uppleva återkopplingen som ett stöd i utveckling av sitt lärande är att den är konstruktiv, förståelig och saklig. Återkoppling ska ges på rätt nivå d.v.s. ska stämma överens både mot lärandemål och studentens kunskapsnivå.

Referens och rekommenderad fördjupning

Biguet et al 2015, Schön 1990, Tveiten 2014, Kolb 2014

Gibbs reflektionscykel

I reflektionsprocessen kan handledare och studenter ta stöd i exempelvis Gibbs reflektionsmodell för att få en struktur för sin reflektion samt möjliggöra reflektion ur olika perspektiv.

Peer learning

Ett möjligt pedagogiskt verktyg för handledning är peer learning. Det innebär att studenter, som jämbördiga (peers), lär av och med varandra. Ett bra sätt att utnyttja varandra som resurser är att först diskutera, planera och förbereda tillsammans innan vidare reflektion och diskussion med handledare. Studenterna kan därefter observera varandra under färdighetsträning och ge feedback som leder till att en problemlösnings-process kan påbörjas och mer insiktsfulla frågor ställas innan handledaren senare tillfrågas (Boud 2014).

Positiva effekter som lyfts fram vid peer learning är att studenterna utvecklat ett ökat självförtroende, ökad självständighet och tilltro till sin förmåga att lösa uppgifter och problem samt förbättrad förmåga till kliniskt resonerande (Secomb 2010, Boud 2014).

Avslutning av VFU-perioden

I slutet av VFU-perioden ska en tid för genomgång av bedömningsunderlag planeras in. Vid samtalet är det betydelsefullt att olika aspekter utvärderas.

Viktigt att ta upp är bland annat:

- vad studenten lärt sig och fått genomföra i relation till lärandemålen
- vilka erfarenheter studenten tar med sig till nästa VFU-placering
- att studenten ger återkoppling till handledare samt VFU-plats för att möjliggöra kvalitetsutveckling

Organisation och samverkan

Medicinska fakulteten vid LiU har tillsammans med regionerna, landstingen och kommunerna ett gemensamt intresse av att den verksamhetsförlagda utbildningen håller hög kvalitet. Samverkan och dialog är en förutsättning för att skapa och upprätthålla en god kvalitet.

I verksamheten ska handledare utses och ges kompetensmässiga och organisatoriska förutsättningar att utföra sina handledaruppdrag. Handledarna ska erbjudas kontinuerlig kompetensutveckling via LiU.

Referenser

Biguet, G., Lindqvist, I., Martin, C., Pettersson, A. (2015) Att lära och utvecklas i sin profession. Lund: Studentlitteratur AB.

Boud, D., Cohen, R., Sampson, J. (2014) Peer Learning in Higher Education - Learning from and with Each Other. eBook: Taylor and Francis.

Gibbs, G. (2001). Learning by doing: a guide to teaching and learning methods. eBook: Geography Discipline Network.

Kolb, D. (2014). Experiential Learning - Experience as the Source of Learning and Development. Pearson FT Press.

Ramani, S., Leinster, S. AMEE Guide no. 34: Teaching in the clinical environment. Medical Teacher. 2008;30(4):347-64.

Sandberg, H. (2014). Sjuksköterskans samtal- professionalitet och medmänsklighet. Lund: Studentlitteratur AB

Secomb J. (2010). Peer Teaching And Learning In Clinical Education – A systematic review of the literature. Lap Lambert Academic Publishing.

Skarman, G. (2011).Handledning för professionell utveckling. Stockholm: Liber.

Schön, D. (1990). Educating the Reflective Practitioner - Toward a New Design for Teaching and Learning. Jossey-Bass Inc.,U.S.

Tveiten, S. (2014). Yrkesmässig handledning: mer än ord. Lund: Studentlitteratur AB.

